

Francesc Valls (Barcelona, 1671c.-1747) és un dels màxims exponents de la música barroca hispànica. Va ser mestre de capella de la Catedral de Barcelona durant els anys 1696-1726, en actiu, i fins la seva mort, el 1747, com a jubilat, en un temps en què la Seu era el centre musical per excel·lència de Barcelona i un dels més importants d'Europa.

Prolífic i polèmic, Valls ha estat objecte d'estudi dels investigadors d'aquí i de fora, tot i que encara espera una catalogació completa de la seva generosa producció, dispersa, en gran part inèdita. Algunes de les seves obres, i particularment la famosa *Missa Scala Aretina* (1702), han estat enregistrades, però hi ha una clamorosa desproporció entre la qualitat de la seva música i l'atenció que se li ha concedit¹.

Valls és un cas de *Musicus et cantor*, és a dir que estava alhora en el món de la praxis, com a compositor i com a intèrpret, i en el de la reflexió teòrica. El seu tractat *Mapa armónico práctico* (1742) és un compendi del que se sabia de música al seu temps i al seu espai geogràfic². La intenció més immediata de tots aquests tractats era, d'antuvi, més pràctica que especulativa, perquè havia de servir per ensenyar els escolans a llegir música i a cantar, i més tard a compondre: *para la mas facil, y segura enseñanza de Muchachos*. Aquí com en tants altres llocs, la pedagogia ha estat punt de partida d'una presa de consciència sobre la realitat. De retruc, però, la seva influència sobre el món musical hispànic va ser molt notable.

Pel que fa a l'obra de Valls, notable en quantitat com en qualitat, podríem dir que transcorre al llarg de dos eixos estilístics, un d'històric, que podríem representar vertical, i l'altre lingüístic, que ens dividiria l'espai en una part superior (el llatí) i una altra inferior (les llengües romanç). D'una banda, Valls es troba entre els segles XVII i XVIII; de l'altra, la seva producció ofereix tant textos litúrgics, en llatí, com música en llengua romanç.

En l'àmbit hispànic, el canvi de segle XVII-XVIII significa el pas d'un estil barroc molt peculiar, més pròxim a la polifonia del Renaixement que al *Seicento* italià, a un de més galant, més semblant al que passava a la resta d'Europa. Si en la música del XVII hispànic dominen els ministrers (instrumentistes de vent, que doblen o substitueixen les veus en la polifonia), en la del XVIII dominen els violins i, al seu costat, oboès i trompes. D'altra banda, una característica molt típica d'aquest barroc és la policoralitat, que hauria importat Joan B. Comes de Venècia, i que esdevé la norma quasi exclusiva arreu de les Espanyes. Valls, però, potser per la seva posició a cavall dels dos segles, adapta moltes innovacions italianes sense perdre la tradició local.

Pel que fa a la llengua romanç, cal recordar que el llatí encara era considerat en molts àmbits la llengua forta, la seriosa. D'altra banda, el desprestigi de la llengua autòctona fa que hi hagi molt poca obra en català. A la Barcelona del s. XVIII, doncs, "llengua romanç" vol dir sobretot castellà. En aquesta llengua trobem una ingent quantitat de *Villancets* (*villancicos*) y de *Tonos*. *Villancet*, que avui entenem com a "nadala", vol dir aquí i en origen cantar en llengua romanç. Igual que el gènere germà d'aquest, el *Tono*, s'escriuen en ocasions no litúrgiques però, en el cas de Valls, majoritàriament tintades de religiositat: primeres comunions, p.e.

Al costat d'aquesta producció, de color més assequible, hi ha la producció litúrgica, en llengua llatina: salms, magníficats, misses. El caràcter és diferent, com ho és l'ús per al qual la música està pensada. Si la vessant en llengua romanç presenta una cantabilitat més immediata, i també freqüents al·lusions a la dansa, l'obra en llatí, d'una manera semblant a com ho veiem en Monteverdi i en autors del segle anterior a Itàlia, té un caràcter més solemne, una tendència a l'abstracció i a les línies més pures. Això no exclou pas un ús simbòlic de figures retòrico-musicals, ans al contrari. En una època tan majoritàriament analfabeta, les pintures, l'escultura o la música religioses tenen també una funció didàctico-pastoral, i per tant miraven d'associar i de transmetre continguts a llurs formes.

¹ Vg. l'enregistrament d' *Exaudi nos* de 2006 (*La mà de Guido* 2074), dedicat íntegrament a Valls, així com els dos Cds de *Columna música* dirigits per Francesc Bonastre, que contenen obra d'aquest compositor.

² Edició facsímil a cura de Josep Pavia i Simó. Consejo Superior de Investigaciones científicas, Barcelona 2002.

Credidi, propter quod locutus sum, salm 116 (115).

Els salms són poemes, originalment en hebreu, de l'Antic Testament, és a dir, de la Bíblia judaica. Traduïts primer al grec i després al llatí, la tradició cristiana se'ls ha fet seus, interpretant-los amb matisos diferents. Avui els podem escoltar com a clams profundament humans que parlen d'esperances, d'anhels i de dolors antics i moderns.

En l'entreforc que separa la música litúrgica de l'escripta en castellà, els salms i els motets ocupen un lloc especial. Si d'una banda estan pensats per a la litúrgia, bàsicament la de Vespres, i per tant estan en llatí, de l'altra els seus textos, portadors d'un gavadal d'emocions, no només de caire místic, els aproxima al vessant més cantable i dansant: als *Tonos* i *Villancets*. Aquesta posició ambigua s'afegeix al caràcter sintètic, abans esmentat, de tota l'obra de Valls. Ara: el compositor d'abans del romanticisme, lluny de la intenció de brillar pel seu enginy, pretén senzillament fer un servei. La humilitat de Valls és una dels aspectes més corprenedors per a qui s'hi aproxima des de la nostra època, plena de divisme i d'individualisme.

Per tot això, els Salms estan musicats seguint sempre fidelment el text, en el seu doble vessant: el *què* diu (prosòdia, accents, etc.) i el *com* ho diu (el seu significat).

El salm 116 porta l'encapçalament *Em sento ple d'amor* i es compon de dos salms en la versió grega i llatina, el 114 i el 115. Valls musica el segon, que comença al vers 10 de la versió hebrea i moderna. El seu títol, "He cregut i per això he parlat", prové de la versió grega del salm, i Sant Pau, a la segona carta als Corintis, la cita naturalment així (per a ell, era la llengua de cultura). En la traducció actual directa de l'hebreu, però, aquest text esdevingut proverbial sona així: "Em sento ple de fe, tot i que deia: / *Que en sóc, de dissortat!*; / tot i que deia, veient-me perdut: *Els homes, tots enganyen!*". Es tracta de salms de lloança i acció de gràcies.

La musicació de Valls mostra un ús de la prosòdia modèlic: cada síl·laba, cada accent es troba al seu lloc i amb el seu pes just. També hi trobem indicis de fórmules retòrico-musicals, típiques de tot el barroc europeu. A vegades, aquests moments quasi descriptius segueixen el sentit del vers, com en el viu contrast entre *coram omni populo eius* ('davant de tot el seu poble') i *Pretiosa in conspectu Domini* ('Preciosa davant el Senyor...'). D'altres, Valls es queda en l'associació que evoca un mot aïllat, com la dissonància sobre *mors* ('la mort'), en un context ('la mort dels qui l'estimen és preciosa al Senyor') gens disfòric. Un altre exemple és *vincula*, col·locada sobre una síncopa.

En el seu equilibri entre homofonia i polifonia, en el domini total del llenguatge harmònic i contrapuntístic del seu temps, aquests salms són un tresor que, avui com llavors, continuen interpel·lant els seus oients.

Joan Grimalt, març 2007.

Credidi, propter quo locutus sum,

Antífona: 3 Deus, in nomine tuo salvum me fac,
et in virtute tua iudica me.

4 Deus, exaudi orationem meam,
auribus percipe verba oris mei.

3 Salva'm, Déu meu, per amor del teu nom;
amb el teu poder fes-me justícia¹.

4 Escolta, Déu meu, la meva súplica,
estigues atent a les meves paraules.

[Salm 54 (53)]

Psalmus 116

(Alleluia,)

10 Crèdidi, propter quod locutus sum:
ego autem humiliatus sum nimis.

11 Ego dixi in excessu meo:
"Omnis homo mènèdax."

12 Quid retríbuam Domino
pro omnibus, quæ retríbuít mihi?

13 Calicem salutaris accípíam:
et nomen Domini invocabo.

14 Vota mea Domino reddam
coram omni populo ejus:

15 Pretiosa in conspectu Domini
mors Sanctorum ejus.

16 O Domine, quia ego servus tuus:
ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ.
Dirupisti víncula mea:

17 Tibi sacrificabo hostiam laudis,
et nomen Domini invocabo.

18 Vota mea Domino reddam
in conspectu omnis populi ejus:

19 in atriis domus Domini,
in medio tui, Jerusalem.

Gloria Patri, et Filio, et Spíritui Sancto.
Sicut erat in principio, et nunc, et semper,
et in sæcula sæculorum. Amen.

Salm 116 (115)²

He cregut, per això he parlat;
però he estat massa humiliat.

Vaig dir en el meu excés:
Tot home és mentider.³

Com podria retornar al Senyor
tot el bé que m'ha fet?

Alçaré el calze de la salvació⁴,
invocant el seu nom.

Compliré les meves promences,
ho faré davant el seu poble.

Preciosa és als ulls del Senyor
la mort dels seus sants.⁵

Ah, Senyor, car sóc el teu servent;
el teu servent, i fill de la teva serventa.⁶
Tu m'has trencat les cadenes.

T'oferiré una víctima d'acció de gràcies
invocant el teu nom;

compliré les meves promences
ho faré davant tot el teu poble,

en els atris de la casa del Senyor,
al teu bell mig, Jerusalem.

Glòria al Pare, i al Fill, i a l'Esperit Sant
Com era en un principi, ara i sempre,
I pels segles dels segles. Amen.

¹ El llatí diu: "jutja'm segons la teva virtut".

² En les versions grega i llatina, el salm 115 comença al v. 10 del que avui es coneix com el salm 116, el qual comença amb el que havia estat el salm 114.

³ La versió de la BCI (i per tant, sens dubte també l'original hebreu) ho diuen molt diferent: "Em sento ple de fe, tot i que deia: / *Que en sóc, de dissortat!*; / tot i que deia, veient-me perdut: *Els homes, tots enganyen!*". En canvi, St. Pau cita aquesta fórmula, quasi proverbial, naturalment en la seva forma grega:

He cregut, i per això he parlat. (2Co 4,13).

⁴ El calze "per celebrar la salvació", com diu la BIC, és més clar.

⁵ Diu bellament i senzilla la BIC: "Al Senyor li doldria / la mort dels qui l'estimen."

⁶ Aquest vers, el tradueix la BIC així: "ho sóc des del dia que vaig néixer."

Credidi, propter quo locutus sum,

psalm 116 (115).

5'32"

Francesc Valls
(ca. 1671-1747)

Soprano
Crè - di - di, prop - ter quod lo - cu - tus sum, prop - ter quod lo - cu - tus sum: e - go

Tenor
Crè - di - di, prop - ter quod lo - cu - tus sum, lo - cu - tus sum: e -

Soprano
e - go au - tem

Altus
e - go au - tem

Tenor
e - go au - tem

Basso
e - go au - tem

B.C.
#

7
S
au - tem E - go

T
- go au - tem E - go

S
hu - mi - li - a - tus sum ni - mis.

A
hu - mi - li - a - tus sum ni - - - mis.

T
hu - mi - li - a - tus sum ni - mis, hu - mi - li - a - tus sum ni - mis, ni - mis.

B
hu - mi - li - a - tus sum ni - mis, ni - - - - mis.

7 6 4/3 6/4
BC